

שאלה: אני מקיים דברי שולחן ערוך (או"ח סי' קפא) כי בסוף סעודה "מים אחרונים חובה". כך חוננתי בישיבה שם למדתי. אבל אני כעת מכיר כמה רבנים העוסקים בקבלה ואני רואה שהם בקושי שמים כמה טיפות מים בראשי אצבעותיהם. כלום גם זה נקרא "מים אחרונים"?

וכן מאז ומתמיד הייתי נוהג ליטול ידיים [ע"י כלי] לפני שאני נגש להתפלל שמונה עשרה. אבל איפה שאני היום מתפלל אני רואה שיש חסידים זקנים המשפשפים את ברז המים שבבית הכנסת עד שיוצאות כמה טיפות, ודי להם בזה, ולא נוטלים ידיים כלל. מה טעמם בזה?

תשובה: על שאלתך הראשונה, מקור למנהגם הוא ב"בן איש חי" (שנה א, שלח, פסקאות ח-ט) והועתק ב"כף החיים" (או"ח סי' קפא ס"ק ו):
[ח] יזהר שיהיו מים האחרונים מעט, ולא ירבה בהם, כי המה חלק הסטרא אחרא [כן משמע בזוהר ח"ב קנד ע"ב]. ואם ידיו מוזהמות הרבה מן התבשיל, וכן פיו ושפמו, שצריך להם מים הרבה ברחיצתם, טוב שירחצם קודם נטילת מים אחרונים, על דעת לאכול עוד אחר כך, ויהיו אלו כמים אמצעים. וכן יעשה אחר שירחצם יאכל חתיכת פת מן השולחן, כדי שלא תהיה נחשבת רחיצה היא למים אחרונים. ואחר שיאכל חתיכת הפת וכיוצא, יטול מים אחרונים [רק] מעט, ויברך ברכת המזון.
[ט] כתבו האחרונים בשם המקובלים ז"ל, כשנוטל מים אחרונים, יאמר 'זה חלק אדם רשע מאלהים', ויכוין חלק אדם רשע, ראשי תיבות אח"ר שהוא הסטרא אחרא" עכ"ל.

אמנם יש לתמוה על הנהגה זו. כי בהמשך דבריו כותב אותו "בן איש חי" בס"ק יב, וזה בשם הרש"ש, שצריכים ליטול כל האצבעות של הידיים, כל ארבע-עשרה פרקים. [יש ג' פרקים בכל אצבע, כפול ארבע אצבעות, ובבואן יש שני פרקים, הרי י"ד]. ודאי כי בשו"ע עצמו (קפא סעיף ד) נפסק ליטול על שני פרקים עליונים שבכל אצבע. אבל ה"ביאור הלכה" הביא מהגר"א שיש ליטול כל הפרקים כולם עד שמגיעים לפיסת היד.

לכן גם בדבר זה, כמו שתמיד אמרתי, יש לנהוג כתורת הנגלה, וכפי דברי חז"ל, ולא להטות את הדין מחמת דברי סוד. אין בסמכותו של הסוד לשנות את ההלכה.

ולענין שאלתך השניה, מניין להם לחסידים זקנים אלו "לשפשף את הברז" כפי שניסחת? הנה בחוץ לארץ, לפני מאה שנה, לא היתה צנרת להביא מים לכל בית ובית. היו משלמים כסף לסבילים להביא מים מהנהר או מהבאר (אם הישוב היה סמוך לאלו). לא רק שהמים היו ביוקר כי היו צריכים לשלם כסף לסביל על כל דלי ודלי שהביא ממרחקים, אלא המים היו מצומצמים ומדודים. לכן חשבו

מתוך "חסידות" ורחמנות על הסבל שיש רק להרטיה את היד עם כמה טיפות,
ולא נטילה ממש כמו לפני הסעודה.

ובאמת "חסידים" אלו טעו בגדול. כי הלכה היא בשולחן ערוך (או"ח רלג סעיף
ב) שחייבים ליטול ידיים לפני כל תפילה. ויש הבדל בין השולחן ערוך והרמב"ם.
השולחן ערוך מסיים דברו "ואם אין לו מים מזומנים, אינו צריך ליטול". אבל
ברמב"ם (הלכות תפילה פרק רביעי) כתב כי מי שאינו נוטל ידיו (עם כלי ועם
כמות של רביעית מים) אינו יוצא ידי חובת תפילה, אפילו בדיעבד! וכותב "חיי
אדם", כי לפי הרמב"ם עליו להתפלל שוב, כי תפילתו נפסלה.

לכן אתה אל תהיה מושפע לרע ממה שאתה רואה מסכנים אלו, שאינם מכירים
היטב את ההלכה, וחושבים ללכת בדרך אבותיהם (בזמן שבאמת שאצל
הקדמונים לא היה בידם אפשרות להשיג כמויות מים). תדבק בדבר חז"ל.